

La posició de Rússia respecte de la Revolució Grega de 1821

Mikhalis Stukas
(Traducció: Pau Sabaté)

«Η στάση της Ρωσίας απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση του 1821». L'article, publicat per *Πρώτο Θέμα* el 7 de març de 2022, es troba en el següent enllaç: <https://www.protothema.gr/stories/article/1219154/i-stasi-tis-rosias-apenadi-stin-elliniki-epanastasi-tou-1821/>

Fotografia: protothema.gr

Mikhalis Stukas va nèixer i viu a Peristeri, de pares epirotes. Llicenciat en Matemàtiques per la Universitat de Patras. A banda de la seva activitat com a articulista és un professional dels mots encreuats: n'ha elaborat vora el mig milió. Des del 2009 col·labora amb Khristóforos Kharalambákis, de la Universitat Nacional Kapodistrias d'Atenes (Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών) en el *Diccionari d'Ús de la Llengua Neogrega de l'Acadèmia d'Atenes* (Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας της Ακαδημίας Αθηνών).

La política del tsar Alexandre I envers Aléxandros Ipsilandis i la lluita dels grecs per la llibertat

Una de moltes qüestions que es discuteixen en el marc de la invasió russa d'Ucraïna és la de les relacions entre grecs i russos. S'han escrit i dit moltes coses al respecte. Naturalment, és impossible referir-s'hi en poques línies o uns quants minuts, atès que abasta centenars d'anys.

Així doncs, a l'article d'avui hem pensat de referir-nos específicament a la política russa respecte de la Revolució de 1821. Com veurem, la posició de Rússia va patir molts canvis i vaivens. Va ser decisiu el paper de Ioannis Kapodístrias, però també el de l'ambaixador rus a Constantinoble, Stróganov, l'activitat del qual no és gaire coneguda.

El Congrés de Laibach

Quan van començar les activitats d'Aléxandros Ipsilandis, el tsar de Rússia Alexandre I es trobava, juntament amb Ioannis Kapodístrias, a Laibach (l'actual Ljubljana, capital d'Eslovènia). S'hi havien reunit, des del gener del 1821, els governants de Rússia, d'Àustria i de Prússia, els seus ministres pertinents i delegats de França i Anglaterra. A Laibach es va traslladar la reunió dels dirigents de la Quintuple Aliança que havia començat a Troppau, Moràvia, l'octubre de 1820 per tal d'afrontar la revolució de Nàpols i, en general, combatre els moviments revolucionaris a Europa. Aquest primer congrés,

influint principalment pel ministre d'Exteriors austríac, Metternich, havia decidit que la revolució de Nàpols seria sufocada per l'exèrcit austríac. Ara bé, la forta resistència que va trobar aquest exèrcit va provocar una gran inquietud a Laibach. En aquell moment, va arribar la notícia de la revolució del Piemont. Anteriorment també havia esclatat una revolució a Espanya i s'havia produït l'episodi del regiment Semiónovski a Sant Petersburg, que va provocar molts problemes a Alexandre I.

Alexandre I i Aléxandros Ipsilandis

El 24 o 25 de febrer de 1821, un enviat d'Aléxandros Ipsilandis va partir de Iași amb cartes dirigides a Alexandre I i Kapodístrias. Va arribar a Laibach i les va lliurar poc abans del 14 de març. Ipsilandis volia guanyar-se els sentiments del tsar, presentant l'aixecament com a estès no només a Grècia, sinó a tota la Península Balcànica, i el convidava a aplicar immediatament la política oriental de Rússia:

«El Peloponnès i l'Egeu es mouen, Creta s'alça, Sèrbia, Bulgària, Tràcia i Macedònia corren a les armes, Valàquia i Moldàvia s'espolsen el jou i els turcs, atemorits, a Constantinoble i tot és com si fossin damunt d'un volcà que és a punt d'empassar-se'ls...»

La primera reacció de l'emperador rus envers Ipsilandis va ser favorable: «Sempre havia dit que aquest bon xicot té sentiments valerosos».

Tanmateix, la carta va arribar en un temps i un lloc que no eren els ideals... Metternich va imposar amb facilitat la seva opinió que les activitats d'Ipsilandis formaven part d'un pla revolucionari ben organitzat i sincronitzat que posava en perill la tranquil·litat i l'ordre a tot Europa. En conseqüència, Rússia no va tenir marge per posar en pràctica la seva política oriental, tal com esperaven els membres de la Societat Amical i Ipsilandis mateix. La delegació russa a Laibach es va trobar en una situació molt difícil, atès que Ipsilandis era oficial de l'exèrcit rus i conegut del tsar, havia començat l'expedició en territori rus i havia al·ludit, amb la seva proclama, a un suposat suport a les seves activitats per part de Rússia.

Alexandre I es va afanyar a reunir-se amb l'emperador d'Àustria. A la trobada només eren presents Metternich i el ministre d'Exteriors de Prússia, Bernstorff. El tsar va assegurar que no tenia cap relació amb Aléxandros Ipsilandis, va prometre que desaprovaria les seves accions i, a més, va deixar clar que estava en contra dels moviments revolucionaris a Europa.

A Laibach també era present Kapodístrias, en tant que ministre d'Exteriors de Rússia, que es va trobar en una posició extraordinàriament difícil. Malgrat tot, va aconseguir influir el tsar de manera que les decisions del Congrés no fossin les pitjors per a la Revolució Grega i existissin les condicions per a futurs desenvolupaments favorables en el terreny diplomàtic.

Ioannis Filímon cita en la seva integritat el decret del tsar, segons el qual Aléxandros Ipsilandis va ser destituït irrevocablement del servei militar rus. El tsar desaprovava enèrgicament les seves activitats i deixava clar que no hi havia cap esperança d'ajuda russa. El comte Wittgenstein, comandant en cap de les tropes russes al Prut i a Bessaràbia, rebia l'ordre de mantenir la més estricta neutralitat i imparcialitat respecte dels desordres que havien esclatat als Principats Danubians. Les decisions del tsar van ser comunicades a l'ambaixador rus a Constantinoble, Stróganov, que rebia l'ordre de posar-les en coneixement de la Sublim Porta, reiterant les afirmacions que ja havia expressat sobre la sublevació de Vladimirescu.

Per acabar, insistia «...que la política de l'Emperador és i serà aliena a les intrigues que constitueixen una amenaça per a qualsevol indret...».

Filímon qualifica de «salvadora» la clàusula de neutralitat que incloïa el decret. En efecte, la neutralitat de Rússia va ser salvadora per a la Revolució Grega, tenint en compte que a la mateixa època la Quintuple Aliança decretava la repressió dels moviments revolucionaris a la resta d'Europa.

Seguí la carta de Ioannis Kapodístrias a Aléxandros Ipsilandis, amb la qual, en tant que ministre d'Exteriors de Rússia, el reprova i censura, al mateix temps que condemna la societat «secreta» i altres moviments. De tota manera, la carta contenia moltes referències afalagadores per a Ipsilandis i opinions favorables sobre la revolució expressades amb cautela: «...moltes circumstàncies justifiquen el desig dels grecs de no romandre indiferents per sempre a la millora de la seva pròpia sort», mentre que a continuació deixa clar que el tsar podria assumir el paper de mitjancer: «... si ens mostreu els mitjans pels quals es poden aturar els desordres sense que s'infringeixin els tractats entre Rússia i la Porta, l'emperador no dubtarà a intervenir i tractar aquesta qüestió amb el govern otomà».

Kapodístrias ha rebut moltes acusacions arran d'aquesta carta.

Cal considerar, per això, que la correlació de forces a Laibach no era gens favorable a la causa grega i que es feien necessàries certes giragonses diplomàtiques.

Kapodístrias havia entès que havia de portar a terme un dur combat diplomàtic contra l'Europa conservadora per tal de defensar la Revolució Grega. Havia de mantenir com fos la seva posició elevada al govern rus i la confiança del tsar.

Tal com escriu, amb molt d'encert, l'enyorat Aléxandros Despotópulos:

De fet, una posició diferent per part seva hauria estat un error polític greu i hauria comportat, segurament, la seva destitució; hauria estat equivalent a una deserció del seu deure envers la nació grega, que aleshores s'enfrontava a un gran repte.

La carta, a part de la Sublim Porta, també va arribar a Ipsilandis, poc abans de finals de març de 1821, el qual va preferir veure'n els aspectes positius i, al seu torn, va enviar cartes al tsar i als seus oficials. A la segona carta remarcava que l'emperador rus s'havia vist

constret a desaprovar-lo, però que el que escrivia Kapodístrias era encoratjador i calia que esperessin una probable intermediació de Rússia.

La posició de Rússia després de l'esclat de la Revolució

La proclamació de la Revolució Grega, el 25 de març de 1821, també va trobar reunits a Laibach els delegats de la Santa Aliança. Al Congrés hi va haver una gran torbació i van seguir intenses deliberacions diplomàtiques. Les converses del Congrés giraven entorn de l'atac al «règim legal» a Europa que suposava la Revolució Grega. Metternich era el principal exponent dels qui consideraven que la Santa Aliança havia d'intervenir per sufocar la Revolució, lluitant al costat del sultà.

El 7 de maig de 1821 el ministre austríac d'Exteriors escrivia en una nota: «Els monarques, units per donar suport a la conservació de tot poder legalment establert, no poden dubtar a aplicar immediatament aquest principi a les complicacions tan desagradables que estan tenint lloc últimament dins de l'Imperi Otomà...». El tsar, però, tenia una altra opinió. Per bé que estava en contra dels moviments revolucionaris a Europa, no podia col·laborar en una acció a favor del sultà i en contra dels seus correligionaris grecs. La declaració final del Congrés de Laibach, el 30 d'abril/12 de maig de 1821, va resultar en un compromís, atès que a la condemna de les revolucions s'hi va incloure la grega, però només amb un esment indirecte.

Àustria, a Laibach, va guanyar la condemna de la Revolució Grega, però Rússia i Kapodístrias van aconseguir la neutralitat de la Santa Aliança i la no-intervenció contra els combatents grecs.

Aquest èxit substancial de Ioannis Kapodístrias a favor dels grecs al Congrés de Laibach era important però tenia un efecte purament dissuassori. Era necessària, també, la implicació activa de Rússia. Kapodístrias intentava influir el tsar de manera que es creés tensió entre Rússia i l'Imperi Otomà.

Un aliat valuós de Kapodístrias va resultar ser l'ambaixador rus a Constantinoble, Grigori Stróganov, que amb el seu suport coratjós als grecs perseguits a la ciutat, les enceses diligències a la Sublim Porta i els informes dirigits al seu govern, on descrivia les atrocitats dels turcs i el seu comportament ofensiu envers l'ambaixada russa, donava arguments a Kapodístrias per defensar la necessitat d'una política contundent de Rússia respecte dels otomans. També va ser de gran ajuda per a Kapodístrias el tercer ministre d'Exteriors rus (el segon era Nesselrode, d'origen saxó, que mantenia una posició cautelosa envers els turcs), Pozzo di Borgo, d'origen cors, que demanava al tsar que exercís una política bel·licosa respecte dels otomans. Di Borgo, d'altra banda, no corria el perill de ser acusat, com Kapodístrias, de parcialitat amb els seus compatriotes. Sigui com sigui, és impressionant que cap dels tres ministres d'Exteriors del tsar el 1821 no fos rus!

El gir d'Alexandre I, de natural un caràcter inestable, cap a les opinions de Kapodístrias va tenir lloc a Varsòvia, quan, mentre tornaven de Laibach a Sant Petersburg, un correu

diplomàtic va portar la notícia que el patriarca Gregori V havia estat penjat. El tsar va quedar desolat i Kapodístrias va trobar l'oportunitat de convèncer-lo que no enviés instruccions a Stróganov abans d'arribar a Sant Petersburg.

Allà, el gran polític grec calculava que amb el suport de l'exèrcit i l'opinió pública aconseguiria l'aprovació d'una política enèrgica envers els turcs.

La Porta, mentrestant, va rebutjar amb menyspreu les diligències de Stróganov a favor dels grecs, així com la seva proposta d'intermediació russa a condició que la Porta aturés les matances de grecs i en garantís la seguretat. L'opinió pública russa s'havia revoltat contra els turcs i el tsar va donar l'ordre d'enviar una comunicació al govern otomà, però també que es mantingués la col·laboració amb les altres potències europees, que van ser posades al corrent dels últims esdeveniments en les relacions entre els dos imperis.

La redacció del document va anar a càrrec de Kapodístrias, que va fer servir un llenguatge especialment dur, cosa que no havia passat mai en aquesta mena de documents, ni tan sols en temps de Caterina la Gran. En certs passatges, fins i tot, Rússia apareixia com a representant de tota l'Europa cristiana.

A més a més, es donava a la Porta un termini de vuit dies per respondre. La comunicació, coneguda com a «ultimàtum Stróganov», va ser lliurada per l'ambaixador rus als otomans el 6 de juliol de 1821. Stróganov, que havia interromput tots els contactes amb la Porta des de mitjan juny, va insistir verbalment que ni Rússia ni les altres potències europees no podien ser mers espectadors de les atrocitats turques.

El sultà es va sobresaltar, però amb l'encoratjament de les potències occidentals va decidir retardar la resposta a la comunicació.

El 14 de juliol, quan s'acabava el termini de la comunicació russa, Stróganov va enviar l'intendent de l'ambaixada, Franguinis, al *reis efendi* (oficial superior otomà)¹ Hamit Bey i va reclamar que respongués per escrit als punts essencials de la comunicació. El *reis efendi* no va donar cap resposta escrita. De tota manera, va dir a Stróganov que «els súbdits cristians en són responsables, perquè s'han sublevat» i va afegir que les esglésies destruïdes es reconstruirien quan es restablís l'ordre, i que els prínceps de Moldàvia i Valàquia serien restituïts al seu càrrec «en un futur». Stróganov va considerar que aquesta resposta no era satisfactòria i aquell mateix dia va demanar, amb una nova comunicació, un salconduït i permís perquè salpessin lliurement sis vaixells que eren necessaris per al transport del personal de l'ambaixada i de les seves pertinences. El 19 de juliol, la Porta va decidir respondre a l'«ultimàtum Stróganov», però l'ambaixador rus no va acceptar la resposta, amb les paraules «és tard». Stróganov va noliejar tres vaixells austríacs, que, juntament amb tres de russos que es trobaven al Bòsfor, van salpar cap a Odessa. En aquests vaixells, que no van passar cap control, s'amagaven 122 grecs que Stróganov va ajudar a fugir. Dioníssios Kókinos escriu a propòsit del diplomàtic rus que era «un autèntic filhel·lè a

¹ En aquesta època, era un càrrec més o menys equivalent al de ministre d'Exteriors (n. del t.).

costa de sacrificis incalculables, la memòria del qual ha de ser conservada no només per la gratitud dels grecs, sinó també per la història dels gestos d'humanitat».

La retirada de Stróganov i la comunicació de Rússia a les altres potències europees van causar sensació. La guerra entre russos i turcs semblava inevitable. 180.000 soldats russos es trobaven a la riba oriental del Prut preparats per atacar l'Imperi Otomà. La guerra, finalment, no va esclatar aleshores, però Kapodístrias havia aconseguit una cosa molt important. Ara a Grècia ja no hi havia, des del punt de vista d'Europa, «súbdits del sultà revoltats», sinó una nació que s'havia alçat contra un conqueridor cruel i bàrbar, l'«autonomia» de la qual reclamava Rússia. La Revolució Grega entrava definitivament a l'ordre del dia de la diplomàcia europea, en tant que assumpte candent que exigia una solució immediata.

La petició de Kapodístrias d'enfrontar-se enèrgicament als otomans

Mentrestant va arribar a Sant Petersburg la resposta a l'ultimàtum del 6 de juliol que Stróganov s'havia negat a rebre. Des del juny, les lluites als Principats Danubians, després de les batalles de Drăgășani i Sculeni, es donaven gairebé per acabades. Tanmateix, el sultà, per por d'un atac rus, no destinava les tropes a Grècia. Ioannis Filímon escriu a propòsit de la posició russa i els esdeveniments en el camp diplomàtic: «... aquest gest diplomàtic de Rússia va suposar la segona clau de volta, després de la neutralitat, del reconeixement de la guerra dels grecs com a santa i legítima». A causa de la situació crítica, Alexandre I va demanar a Kapodístrias que romangués a Tsàrskoie Seló, on s'estava ell. L'agost del 1821, els dos homes van deliberar sobre la posició que havia de mantenir Rússia enfront dels turcs i la Revolució Grega.

El tsar no volia un conflicte armat amb els turcs.

«Cal, a tota costa, trobar la manera d'evitar la guerra amb Turquia. Us aconsello que hi penseu i que em feu arribar un informe detallat sobre aquesta qüestió espinosa» va dir a Kapodístrias.

Per la seva banda, el polític grec el va intentar convèncer de la necessitat d'un atac contra l'Imperi Otomà. Finalment, el tsar va insistir en el seu punt de vista i va demanar a Kapodístrias que redactés un memoràndum al respecte.

La posició de Rússia i de les altres potències europees de l'agost al desembre de 1821

L'endemà de la deliberació amb Kapodístrias, Alexandre I va demanar a Nesselrode, un dels altres ministres d'Exteriors, com hem dit abans, i a Kapodístrias mateix que redactessin una resposta a la Porta que contingüés els requeriments russos i obrissin negociacions amb les «corts aliades», per tal que col·laboressin amb Rússia en cas que els otomans continuessin rebutjant les propostes russes.

Aquestes accions van tenir lloc, però només Prússia i França es van mostrar disposades a donar suport a Rússia, al mateix temps que la Porta no acceptava els seus requeriments.

Metternich, mentrestant, després d'intents laboriosos, va aconseguir influir fins a cert punt a Prússia, mentre feia tots els possibles per socavar la posició de Kapodístrias al govern rus. El tsar, però, semblava que havia decidit seguir una política severa amb els turcs. El 5 d'octubre, Lebzeltern, ambaixador d'Àustria a Sant Petersburg, escrivia: «La situació s'ha tornat difícil i Kapodístrias està en posició dominant...»

Anglaterra es movia en la mateixa línia que Àustria. Tots dos països descartaven del tot la guerra i consideraven que tota discussió al respecte era prematura. La seva posició va desagradar a Sant Petersburg. Kapodístrias aprofitava totes les oportunitats per insistir al tsar sobre la necessitat d'actuar, posant de relleu que els interessos russos estaven en joc si se seguia una política dilatòria. Els aliats de Rússia aconsellaven prudència al tsar. El ministre britànic Londonderry escriu de manera reveladora: «Pot ser que el sentiment ens parli a favor dels descendents d'aquells que tothom ha après a respectar des de la infantesa, però el seny, que tot home polític ha de situar per damunt del cor, imposa que els grecs siguin deixats a la seva sort».

Les activitats diplomàtiques d'austriacs i britànics a Constantinoble van fracassar. L'octubre del 1821 els partidaris de la guerra van prendre la posició dominant a l'Imperi Otomà.

El qui havia estat *reis efendi* fins aleshores, Hamit Bey, va ser desterrat a Sebastea per indulgent i el va substituir Sadık Efendi. El 2 de desembre de 1821, la Porta va anunciar als mitjancers europeus que acceptava desistir de la reclamació que Rússia lliurés els refugiats cristians que hi havien trobat asil, però va rebutjar totes les exigències russes. Rússia no va considerar satisfactòria aquesta petita cessió per part dels otomans i les relacions entre els dos països van ser pèssimes fins al final del 1821.

Grigori Aleksàndrovitx Stróganov (1770-1857)

Creiem que val la pena cloure aquest article amb una breu semblança biogràfica de Grigori Stróganov, diplomàtic rus i ardent filhel·lè.

Amb tota probabilitat era del llinatge de la família noble dels Stróganov, la primera referència a la qual es troba en documents del segle XV. Va ser un estret col·laborador d'Alexandre I.

Enviat especial del tsar a Espanya el 1805, ambaixador a Suècia el 1812 i a Constantinoble des del 1816, el seu suport als grecs va fer que la Porta considerés que «establia correspondència amb els rebels». Dioníssios Kókinos escriu que «ell va ser qui va aconseguir transformar la revolta grega, pel que fa a la diplomàcia europea, de "sublevació de súbdits del sultà" en "revolució dels grecs", és a dir, en una qüestió digna

de la intervenció de les Potències». El 1826, Stróganov (que accentuem a la penúltima,² com la *Història de la nació grega* i Dioníssios Kókinos), va formar part del tribunal penal que va jutjar els «desembristes», oponents del règim del tsar.

Epíleg

A partir de tot el que hem explicat, creiem que es fa palès que la «neutralitat favorable» de Rússia el 1821 va ser resultat, en gran part, de la política intel·ligent de Ioannis Kapodístrias. El tsar Alexandre I estava ple de sentiment filhel·lènic, però tendia a la dilació. Les intrigues de Metternich, de ben segur, van evitar una participació més activa de Rússia a la Revolució Grega, encara que fos de manera indirecta.

De tota manera, l'èxit de Kapodístrias, en convertir la lluita del 1821 de sublevació d'agitadors en revolució nacional dels grecs, no només va donar impuls a la lluita mateixa, sinó que va posar les bases de l'alliberament del nostre país.

BIBLIOGRAFIA

- Diversos autors. 1975. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Τόμος ΙΒ': Η Ελληνική Επανάσταση [Història de la nació grega. Tom XII: la Revolució Grega]*. Atenes: Εκδοτική Αθηνών.
- Kókinos, Dioníssios A. 1967⁶. *Η Ελληνική Επανάστασις. Τόμος Α: [La Revolució Grega. Tom I]*. (Atenes: 1936). Atenes: Ed. Mélissa.

² Després de consultar la qüestió amb l'eslavista i traductor del rus Arnau Barios, preferim, contràriament al redactor de l'article, mantenir l'accentuació original del cognom, a l'antepenúltima (n. del t.).